Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

REGARDING THE EXPERIMENTING SUBJECT / DIRECT OBJECT [+ANIMATE, –PERSONAL] OF PSYCHOLOGICAL VERBS WHICH EXPRESS "WONDER" IN ROMANIAN, FRENCH AND SPANISH

Daniela-Luminița Teleoacă (Dobre)

PhD, Scientific Researcher III, "Iorgu Iordan" Institute of Linguistics of the Romanian Academy, Bucharest

Abstract: The possibility of associating the verbs of wonder, which will be considered in our study (rom. a [se] minuna, fr. [s']émerveiller şi sp. maravillar[se]) to non personal animated subjects are rather scarce at the level of referential level, sometimes opting for mitigating the content, by the use of discursive markers or by selecting descriptive „static" patterns. Actually, the observations are valid when they refer exclusively to the reflexive pattern in the statement (and also passive / periphrastic reflexive), none of the considered psychological verbs occurring in the corresponding active-transitive pattern. Selecting a non personal animate subject, exclusively within the limits of a reflexive pattern (and/or passive) reflects the enuntiator's option (the current one) for the active experimenter (a syntactic one, a subject), being able to be explained also by the more solid position of the reflexive pattern of these verbs, by reference to the corresponding active-transitive pattern.
In accordance with the undertaken investigation results, we can state that the association of verbs of wonder to non personal animate subjects is possible thanks to a particular polysemy of these verbs, whose semantics is definable in some contexts, as fundamentally (but not exclusively) "affective" (in finding the contextual meaning, the stimulus has an important role). Other times, the deep empathy "human- animal" is responsible, even if partly, for mitigating the differences between the two species, and, implicitly, for the performance of certain statements in which non personal animate entities become subjects of psychological verbs of wonder. In fictional contexts, potential inadvertences are discursively solved out.

Keywords: *experimenter, non personal animate, subject, direct object, stimulus, referential, fictional.*

1. Precizări preliminare

Aşa cum reiese din studiile de specialitate (de neuropsihologie şi de neurobiologie[1]), problema existenţei sau nonexistenţei emoţiilor la animale este complicată şi controversată[2]. În acest context, argumentul invocat de cei care manifestă o atitudine optimistă cât priveşte

[1]V., de ex., Budiansky 1999.
[2] De fapt, nici nu avea cum să fie altfel, de vreme ce psihicul încă este „ceva" extrem de misterios, chiar când se vorbeşte de specia umană. *Etologia* (*studiul comportamentului*) este o ştiinţă matură, în plină dezvoltare, iar cercetările etologice au adus la lumină nenumărate aspecte fascinante ale comportamentului animal. În schimb, *psihologia animală* este o ştiinţă aflată, cel puțin deocamdată, abia în faza copilăriei (Id., *ibid*.).

BDD-V4622 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:49:57 UTC)

capacitatea de experimentare în lumea animală a unor stări precum mirarea, mâhnirea, dragostea etc. vizează similitudinile structurale şi fiziologice dintre creierul uman şi creierul animal, suficient de multe pentru a implica similitudini de ordin psihologic. La antipod, scepticii susţin că, în cazul animalelor, nu se poate vorbi de emoţii, ci doar de reacţii hormonale la stimuli externi. După toate probabilităţile, similitudinile cerebrale (anatomico-fiziologice) om – animal există la modul obiectiv, însă acestea nu trebuie absolutizate. În acelaşi timp, este puţin plauzibil ca viaţa psihică din sfera animată nonpersonală să se reducă la reacţii strict hormonale, în speţă la instincte şi reflexe condiţionate, manifestate la stimulii externi. La astfel de concluzii poate conduce – măcar într-o anumită măsură – şi un studiu lingvistic, bunăoară o cercetare realizată de pe poziţiile gramaticii cognitiv-funcţionale. Este, de altfel, un demers întreprins de noi (v. Teleoacă, *Verbele de mirare*) cu privire la verbele 'a (se) consterna' şi 'a (se) mira', care se asociază cu experimentatori (sintactic, subiecte sau/și obiecte directe) definibili prin excelenţă [+animat, +personal][3]. Aceasta nu reprezintă totuşi unica posibilitate de asociere, entitatea experimentatoare putând avea – ce-i drept mai ales (dar nu exclusiv) în contexte ficţionale / nonreferenţiale – şi trăsătura [+animat, –personal]. În ceea ce priveşte verbul / conceptul care face obiectul de investigaţie al cercetării de faţă (cf. 'a [se] minuna'], trebuie spus că acesta a intrat în sfera preocupărilor specialiştilor din domeniul psihologiei, dar a constituit inclusiv temă de meditaţie pentru filosofi; de pildă, în prima jumătate a sec. al XIX-lea, Arthur Scopenhauer afirma într-un aforism: "A excepción del hombre, ningún ser se maravilla de su propia existencia" [Cu excepţia omului, nicio altă fiinţă nu se poate minuna (= nu este capabilă să se minuneze) de propria existenţă, t.n.][4]. Rămâne să verificăm în continuare în ce măsură această afirmaţie (tranşantă) corespunde sau nu realităţii. În acest sens vom urmări o serie de contexte atestate *online*, în pagini (actuale) de limba română, franceză şi spaniolă, contexte în care prezintă ocurenţe rom. *a* (*se*) *minuna*, fr. (*s'*)*émerveiller* şi sp. *maravillar*(*se*).

2. Experimentatorul subiect [+animat, –personal]

Aşa cum se poate înţelege, în cele ce urmează vom avea în vedere enunţuri *reflexive* în limitele cărora experimentatorul reprezintă sintactic un *subiect*, definindu-se din această perspectivă drept *experimentator activ* (în conformitate cu valorizările care apar, de pildă, la Van Valin şi La Polla 1997).

Verbul din română, *a se minuna,* se construieşte uneori şi cu subiecte marcate [+animat, –personal]. În unele dintre contextele consemnate, starea de minunare experimentată de o entitate animată nonpersonală este caracterizată prin asociere cu starea corespunzătoare, resimţită de om la vârsta genuină, aceea a copilăriei: „***Câinele*** se bucură în continuare *ca un copil*, *se minunează*

[3] Utilizăm aici terminologia consacrată în studiile de specialitate (dedicate câmpului verbelor psihologice), unde cauza responsabilă pentru declanşarea unei anumite stări psihologice este desemnată în termenii *stimulusului*, definibil prin raportare la o entitate *experimentatoare* (Ruwet 1972; Belleti şi Rizzi 1988; Grimshaw 1990), căreia, în cazul verbelor nonpsihologice / fizice, îi corespunde *pacientul*. Ambele concepte (*experimentator, stimulus*) sunt, de fapt, validabile cu referire la subclasa verbelor psihologice *cauzative* sau *telice*, caracterizate prin opoziţie cu verbele psihologice *de stare*, nondinamice, pornind de la realizarea sintactică distinctă a experimentatorului, un subiect în cazul verbelor de stare, respectiv un complement direct în cazul celei de a doua categorii (Pustejovsky 1991; Tenny 1994). 'A minuna' este prin excelenţă verb cauzativ, acesta putând însă actualiza contextual atât valoare *incoativă* (în tipar reflexiv), cât şi *stativă* / *de stare* (în tipar pasiv).

[4] V. Arthur Schopenhauer, *Parábolas, aforismos y comparaciones*, ed şi trad. Andrés Sánchez Pascual, Barcelona, Edhasa, 1995.

BDD-V4622 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:49:57 UTC)

ca un copil, te iubeşte cum te-ar iubi un copil" (voxpublica.realitatea.net/.../despre-caii-si-oameni-25...) ş.a. Un context de genul celui reprodus impune disocierea enunţului a) *Câinele se minunează* ***ca un copil***! (= aşa cum doar un copil „ştie" să o facă) de b) *Câinele se minunează* (pur şi simplu). Dacă enunţul b) este susceptibil de a stârni neîncrederea receptorului (prin asocierea unui subiect animat nonpersonal cu un verb specific prin excelenţă sferei umane), primul enunţ are multe şanse de a fi validat din punctul de vedere al verosimilităţii sale, structura comparativă *ca un copil* circumscriind '(starea de) minunare(a)' unui nivel primar, elementar, de experimentare psihologică, care nu este însă reductibil la instinctualitatea pură[5]. Sunt aspecte ce par a susţine o *polisemie aparte* şi în cazul acestui verb psihologic, care, în funcţie de context, poate actualiza un sens eminamente complex (v. modelarea componentei afective [emoţie, sentiment, pasiune] prin prismă estetică, religioasă, cultural-civilizaţională, axiologică etc.)[6], respectiv o accepţie psihologică elementară[7], care nu echivalează însă unei trăiri exclusiv instinctuale[8]. De fapt, în ansamblul contextului respectiv, un rol esenţial în dezambiguizare revine *stimulusului*, mai exact naturii semantice a acestuia. Astfel, în enunţuri în care subiectul (experimentator al) verbului de mirare reprezintă morfologic un substantiv animat nonpersonal, stimulusul este unul pregnant fizic / concret (cf. apa, jocurile, bradul de Crăciun, sunetele deosebite, imaginile colorate etc. vs stimuluşii care implică dimensiunea estetică, religioasă, culturală[9]). În contexte de acest gen, foarte probabil nu se actualizează un sem cum este cel al 'admiraţiei' (menţionat ca atare în glosările lexicografice ale vb. *a se minuna* şi adesea prezent, chiar obligatoriu în decodarea sensului psihologic complex al aceluiaşi lexem verbal), în schimb 'uimirea' coroborându-se constant cu o stare superlativă de 'bucurie'. Din perspectiva observaţiilor formulate, enunţurile referenţiale (de genul celui citat *supra*) în limitele cărora subiectul experimentator al vb. *a se minuna* este marcat [+animat, –personal] se cuvin a fi receptate drept corecte gramatical şi coerente sub aspectul logicii, iar nu improprii.

O valorizare aparte, dar de asemenea în conformitate cu principiile corectitudinii gramaticale şi ale coerenţei semantice, implică o serie de enunţuri circumscrise spaţiului discursiv belestristic, ficţional şi nu numai. Astfel, sunt situaţii în care profunda empatie 'om – animal' este responsabilă, fie şi parţial, de diminuarea diferenţelor dintre cele două entităţi[10], ceea ce face perfect plauzibile, fireşti, în primul rând de pe poziţiile enunţiatorul respectiv, o

[5] De fapt, însăşi raportarea la trăirea specifică vârstei *umane* a copilăriei este principalul argument în acest sens.

[6] V., de ex., ***Turiştii*** *s-au minunat zeci de minute* ***în faţa tabloului lui Salvador Dalí***; ***Noi, oamenii,*** *ne minunăm* ***de*** cf. şi ***faptele lui Iisus / apostolilor*** ş.a. Ocurenţa unor substantive animate nonpersonale în aceleaşi contexte riscă să genereze enunţuri puţin verosimile, chiar hilare, care îşi pot găsi locul cel mult într-un cadru discursiv ficţional (cf. de ex., ?***Câinii*** *s-au minunat zeci de minute* ***în faţa tabloului lui Salvador Dalí***;?***Pisicile*** *se minunează* ***de faptele lui Iisus / apostolilor*** ş.a.).

[7] Copilul este acela care păstrează „nealterat" sensul minunării / minunii; el „prinde din zbor", intuitiv, minunea şi o trăieşte ca atare, în afara unei influenţe culturale „deformatoare". Desigur, acest mod de a experimenta se cuvine a fi înţeles inclusiv în relaţie cu o anume capacitate cognitivă (limitată) specifică vârstei, aspect, de altfel, cât se poate de firesc.

[8] Însă, aşa cum se poate înţelege, contextele din prima categorie sunt în mod evident superior reprezentate.

[9] Aceasta nu înseamnă desigur că experimentatorii umani nu pot resimţi starea de minunare inclusiv sub imperiul unor stimuluşi fizici (cf., de ex., *Ne-am minunat cu toţii* ***în jurul bradului*** *frumos împodobit* ş.a.). Însă, chiar şi în astfel de enunţuri, „emoţia pură" se desăvârşeşte (şi se particularizează) prin situarea imaginii respective într-un context bine determinat, ceea ce implică depăşirea stadiului de imagine vizuală prin interpretarea axiologică (= atribuirea de semnificaţie) a acesteia (în exemplul menţionat, bradul împodobit şi relevanţa sa în context cultural-religios, într-o anume epocă, într-un spaţiu specific ş.a.m.d.).

[10] ... inclusiv de… asemănarea… fizică a acestora (v. contextul citat).

BDD-V4622 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:49:57 UTC)

multitudine de contexte în care, de pildă, ***câinele*** *se minunează*: „Momente delicioase şi întâmplări violente *îi dau mereu emoţii lui* ***Flush***: ***se minunează*** când îşi vede prima oară stăpâna, căci parcă s-ar privi-n oglindă (conform legii tainice a naturii, câinii seamănă cu stăpânii!)" (www.zf.ro/.../un-caine-doi-poeti-si-o-iubire-fara-sea...)[11] ş.a.

În contexte propriu-zis ficţionale (bancuri, anecdote, fabule, poveşti etc.), a căror ţintă ilocutorie este de regulă extragerea unei concluzii moralizatoare, experimentatorul animat nonpersonal dobândeşte, prin *personificare*, atribute emoţionale specifice subiectului uman, în astfel de cazuri „improprietatea" (v., în acest sens, natura stimulusului responsabil de starea de minunare) soluţionându-se discursiv:

„Un elefant şi un şoricel se întâlnesc de 1 Mai, la plajă, în Mamaia. ***Elefantul*** *se minunează*: –Mă, da' mic mai eşti!..." (bancuri.haios.ro/listeaza_poza.php?...se...); „Seara... Discuţie, într-o ***haită de câini***... – Eu - zice unul dintre câini - sunt foarte milos. N-aş putea să omor nici măcar un purice! Chiar aşa?!? - *se minunează* ***ceilalţi***. –Ei, bineînţeles, cu excepţia cazurilor de legitimă apărare!" (www.sugubat.ro › Bancuri › Bancuri cu Animale); „***Ursul*** *se minunează* de o astfel de bizarerie şi-l întreabă: ..." (www.dailycotcodac.ro/.../recomandari-de-seara-hai-li...) ş.a.

Alteori, doar în aparenţă avem a face cu acelaşi tip de situaţie de comunicare, în realitate disocierile impunându-se prin prisma stimulusului specific. De pildă, în contextul: „***Iepuraşul şi ursul polar*** *se minunează* ***de neaua*** care cade din cer fix peste ei, iar mesajul *My 1st Christmas* va păstra în amintire primul Craciun al bebeluşului" (www.lecoseanimate.ro/.../pinkyblue-circle-ornament-...)[12], stimulusul este unul pregnant fizic, concret (cf. [*de*] *neaua*)[13], în consecinţă starea de minunare (definibilă drept stare psihologică elementară) fiind una cât se poate de proprie pentru subiecte animate nonpersonale[14].

Nu am consemnat contexte cu verbul modalizator *a părea*, a cărui valorificare ar fi relevat incertitudinile unui subiect enunţiator cât priveşte posibilitatea de experimentare a anumitor stări în lumea animală. În schimb, contexte de acest gen au fost atestate de noi (v. Teleoacă, *Verbele de mirare*) pentru alte verbe psihologice aparţinând aceleiaşi paradigme (cf., de ex., vb. *a se mira* în contextul: „Faceti cunostinta cu Sam, o *pisica* ***care pare*** *ca se mira sau se incrunta...*",www.kanald.ro/pisica-CU-SPRANCENE-devenit-senzatia-internetului-G...).
Aspectul nu surprinde propriu-zis, dat fiind că semul predominant în cazul vb. *a* (*se*) *mira* este cel al 'nedumeririi', o trăire profund umană, mai dificil atribuibilă unor entităţi animate nonpersonale, în consecinţă enunţiatorul simţind, cel puţin uneori, nevoia de a atenua trăirea respectivă prin utilizarea vb. *a părea*. Semele predominante în cazul verbului *a* (*se*) *minuna* sunt cele care evocă 'încântarea, fascinaţia', dar şi 'bucuria', stări relativ mai uşor transferabile asupra lumii animale[15].

[11] Citatul reprodus este extras dintr-un comentariu amplu la opera Virginiei Woolf, *Flush*, *câinele poetei*.
[12] În contextul citat, discursul verbal explicitează o imagine (artistică) vizuală, mai exact o decoraţiune personalizată, protagoniştii, subiecţi experimentatori ai stării de minunare, fiind selectaţi de asemenea din lumea animală.
[13] Un stimulus desăvârşit (perfect plauzibil) de altfel şi pentru un experimentator uman aflat la vârsta copilăriei biologice sau doar a celei sufleteşti.
[14] V., prin opoziţie, *supra*, *ursul care se minunează* ***de o... bizarerie*** sau ***haita de câini*** *care se minunează de...* ***milostenia*** *unuia dintre ei*.
[15] Totuşi, în cazul verbului corespunzător din franceză am consemnat, ce-i drept doar sporadic, şi unele enunţuri cu verb modalizator (cf. *infra*, **3.**, fr. *Ce chien* ***semble*** *émerveillé*).

BDD-V4622 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:49:57 UTC)

Spre deosebire de vb. *s'étonner*, care apare cu un subiect [+animat] [–personal] exclusiv în contexte beletristice ficţionale (v. Teleoacă, *Verbele de mirare*), fr. *s'émerveiller* „ressentir un sentiment d'admiration mêlée de surprise" (TLFi) este ocurent, în aceleaşi condiţii sintactico-semantice, atât în interiorul unor discursuri referenţiale, cât şi în enunţuri aparţinând cadrului discursiv ficţional. Multe dintre contextele referenţiale vin în sprijinul ideii formulate mai sus şi în conformitate cu care starea de minunare se defineşte în univers animat nonuman ca experimentare elementară, genuină (minunarea chiar şi în faţa unui... „nimic", care echivalează, de fapt, cu *minunarea... de... tot şi de toate*), emoţia fiind resimţită necenzurat şi fără mască, similar modului de împărtăşire a acesteia la vârsta copilăriei umane şi prin opoziţie cu experimentarea „matură", conotată estetic / cultural / moral...; este o stare în care predominante sunt bucuria şi curiozitatea maxime:

« Contrairement à nous les humains, ***ils*** [***les chiens***, n.n.] ne cherchent pas à cacher leurs émotions, ils froncent les sourcils, ***s'émerveillent*** *d'un rien* et expriment leur bonheur à l'infini » (www.foozine.com/15-expressions-faciales-de-chiens-totalement-hilarante...) ; « Nous sommes a la recherche de bonnes familles pour la vie pour ***Batman et Robin*** [numele a doi motani recuperaţi de pe stradă, n.n.] ***qui s'emerveillent*** *devant tout* et qui ont encore tout a decouvrir ! » (www.kijiji.ca › Québec › Grand Montréal › animaux); « Ils sont vraiment sympa tous les quatre [***chats***... *adoptés*, n.n.]. ***Ils*** s'intéressent à tout, ***s'émerveillent****de tout* » (www.felinpourlautre.com/chats/jiul.html...) ş.a.

Uneori, experimentarea stării de minunare în regn animal devine reper pentru definirea stării corespunzătoare în registru uman; astfel, un „sejur" de câteva minute la înălţime, în coroana unui copac, constituie pentru om prilej de meditaţie şi minunare: « Comme ***des oiseaux qui*** *s'émerveillent* de voir 'd'en haut' ce qu'ils voyaient 'd'en-bas'... » (https://fr.tripadvisor.be › ... › Loges à Pons › Sur un Arbre Perche)[16].

Alte contexte referenţiale sunt ilustrative pentru negarea capacităţii de minunare la animale, însă nu la modul absolut, ci cu referire strictă la anumiţi stimuluşi (v., de ex., *infra*, focul de artificii):

« *Nos* ***animaux*** *ne s'émerveillent pas* comme nous *devant un feu d'artifice*, la plupart ne ressentent que peur et incompréhension » (www.policelocale.be › Accueil › Actualités) ; « *Nos* ***chiens*** *ne s'émerveillent pas* comme nous *devant un feu d'artifice*... » (https://www.chien-visiteur.fr/education-chien-visiteur-les-feux-dartifices-...) ş.a.

De fapt, chiar şi în astfel de contexte, aşa cum se poate observa mai ales din primul exemplu citat, „neminunarea" nu este echivalentă cu... „indiferenţa", ci corespunde experimentării unei stări de surprindere, asociată cu teama, stare survenită în condiţiile în care animalul respectiv, spre deosebire de om(ul matur), receptează semnificaţia exclusiv de… suprafaţă a stimulusului, acesta nedispunând de capacitatea de a disocia între două cauze cu manifestări similare la suprafaţă, dar cu semnificaţii (total) distincte, chiar opozitive în aria de adâncime. În această ordine de idei, şi de această dată vom putea stabili similitudini cu comportamentul / atitudinea copilului (mic) care, în faţa unor astfel de stimuluşi, tinde de

[16]În realitate însă, zborul pentru păsări(le zburătoare) reprezentând o normalitate (zborul vine din instinct, existenţa la înălţime este, deci, ceva cât se poate de firesc), rezultă că starea de minunare este atribuită de om păsărilor (subtextul este: aşa trebuie să se simtă [şi] păsările) prin prisma propriilor trăiri (de fiinţă... terestră) şi graţie empatizării cu regnul animal.

BDD-V4622 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:49:57 UTC)

asemenea să se sperie şi chiar să plângă, iar nu să se minuneze… în sensul autentic (propriu) al termenului[17].

Contextele ficţionale în care *s'émerveiller* se asociază cu experimentatori din sfera [+animat, –personal] sunt foarte bine reprezentate, adesea fiind vorba despre enunţuri ocurente în discursuri poetice, în poveşti sau în filme de animaţie:

« ***L'ours*** *s'émerveille* : le monde est si grand ! » (https://www.recreatisse.com › Articles › Français › Littérature, *L'ours et la lune*) ; « ***Maya*** [numele unei albinuţe, n.n.] *s'émerveille* de tout et se méfie peu » (www.lci.fr › /culture/ › /cinema/) ; « Des pulsations d'ailes, / La fleur adore les succions, / ***L'abeille*** *s'émerveille* » (short-edition.com › Poèmes) ; « Et les oiseaux s'envolent / ***Les girafes****s'émerveillent* / L'éléphant enfin se réveille » (www.cfa-kelmis.be/projekte/10-11/francais/poemes.htm, *Le lion et le singe*) ; « L'excitation et les rires reprennent vite le dessus car, tournant la tête de tous côtés, ***les animaux*** *s'émerveillent* du nouveau monde qui défile sous leurs yeux[18] » (www.phonemus.fr/lectureCP/textes/2008/texte47_3.pdf); « ***Le*** *père* ***canard*** s'*émerveilla* devant ses canetons » (progs.ecole7.ch/pdf/tatrous2.pdf) ş.a.

Exemplele corespunzătoare în care este ocurent sp. *Maravillarse* „ver con admiración[19]" (DRAE) sunt inferior reprezentate, prin comparaţie atât cu contextele înregistrate pentru fr. *s'émerveiller*, cât şi cu enunţurile în care apare rom. *a se minuna*[20]. De fapt, singurele contexte *referenţiale* consemnate de noi cu un experimentator animat nonpersonal sunt cele în care vb. *maravillarse* este ocurent fie în tipar pasiv, fie în tipar perifrastic reflexiv (cf. *infra, estar / quedarse maravillado*):

"... y para *su* ***perro*** *Aster*, ***que*** *se quedó maravillado* con esta vista en Bariloche" (https://www.instagram.com/p/BKWXae9jd1Z/?taken... -); "Cuando su dueña comienza a tocar su instrumento, la expresión de su rostro [el rostro de un... ***burro***, n.n.] muestra que ***está*** *un poco sorprendido y* ***maravillado***" (rolloid.net/este-burro-empieza-cantar-cuando-duena-..)[21] ş.a.

Tiparul reflexiv propriu-zis este selectat doar în unele contexte ficţionale, în interiorul cărora *maravillarse* figurează uneori şi în tipar pasiv:

"Cuando Cipión y Berganza comienzan su coloquio, ***los*** *propios* ***perros*** *se maravillan* ante su don de habla" (ejournals.library.vanderbilt.edu › Home › Vol 2 (2005))[22]; "*Muchos* ***pajarillos*** también *están maravillados* y se integran al concierto..." (https://books.google.ro/books?isbn=1435757491)[23] ş.a.

[17] Foarte probabil, odată cu înaintarea în vârstă, copilul va începe treptat să experimenteze fascinaţia (în faţa focului de artificii), punând... pericolul undeva în subsidiar şi chiar ignorându-l complet la un moment dat.
[18] Un enunţ extras dintr-o fişă didactică de predare a noţiunilor elementare de zoologie.
[19] Substantiv care în spaniolă lexicalizează sensul „admiraţie", dar şi „surpriză"; cf. şi vb. *admirar* (pentru alte informaţii, v. DRAE).
[20] Cf. şi *infra*, **3.**, alte exemple şi discuţia noastră.
[21] Context în care starea de (surprindere şi) minunare resimţită de un experimentator animat nonpersonal este trădată de o expresie facială specifică. În pofida acestui „detaliu", enunţiatorul performează totuşi mesajul respectiv deosebit de precaut, în acest sens apelând la modificatorul gradual (de atenuare) *un poco*. Aspectul pare a susţine indirect faptul că astfel de stări sunt (aproape) aprioric şi în mod fundamental asociate cu un experimentator [+animat, +personal].
[22] Enunţul reprodus este un extras dintr-un comentariu la opera lui Cervantes, *El coloquio de los perros*, roman („novela ejemplare") care prezintă povestea miraculoasă a unor câini care şi vorbesc, nu doar se minunează.
[23] Pentru alte exemple (enunţuri ficţionale) în care apare tiparul perifrastic, v. *infra*, **3.**

BDD-V4622 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:49:57 UTC)

3. Experimentatorul obiect direct [+animat, –personal]

Enunţurile activ-tranzitive în limitele cărora experimentatorul [+animat, –personal] se află pe poziţia sintactică a unui obiect direct, definindu-se în consecinţă drept experimentator pasiv, lipsesc din română, pentru care nu am consemnat nici măcar sintagme nominale, în componenţa cărora să intre un substantiv desemnând numele unui animal, respectiv participiul (cu valoare adjectivală) de la vb. *a minuna* (sintagme consemnate în schimb în cazul verbelor *a consterna* şi *a mira*, cf. *câinele* ***consternat / mirat***,cf. Teleoacă, *Verbele de mirare*)[24]. Unicele contexte cu obiect direct [+animat, –personal] consemnate de noi reprezintă enunţuri în care sunt ocurente cvasisinonime ale vb. *aminuna*, în speţă vb. *a fascina*[25], care apare atât în tipar activ, cât şi perifrastic / pasiv[26]:

„Aşa că e greu de anticipat ce jocuri adoră ***pisica***. [...] Probabil acesta e cel mai vechi joc ce *fascinează* ***mustăcioasele***" (www.animalutul.ro › Pisica › Ingrijirea pisicii); „***Pisicile*** *sunt* de-a dreptul ***fascinate***... (de bradul de Crăciun, n.n.)" (gadgetreport.ro/.../pisicile-fascinate-de-bradul-de-craciun-topul-celor-ma...); „Totul este insotit de niste sunete care *fascineaza* ***pisica***" (www.hanuancutei.com › ... › Animale de companie); „In ciuda faptul ca nu le place sa intre cu tot corpul in apa, ***pisicile*** *sunt* ***fascinate*** de apa si le place sa exploreze acest lucru" (www.zoo.ro/lumea-animalelor/pisicile-urasc-cu-adevarat-apa) ş.a.

Aşa cum se poate constata din contextele reproduse, stimuluşii responsabili pentru experimentarea stării de 'fascinaţie' în lumea animală sunt stimuluşi elementari, ilustrativi pentru „cauze" pregnant fizice / concrete (cf. apa, jocurile, bradul de Crăciun, sunetele), care însă, contextual, se pot asocia inclusiv cu experimentatori marcaţi [+personal][27]. Reciproca nu este însă valabilă, numeroşi stimuluşi complecşi, cu profundă relevanţă în câmp spiritual / cultural / religios (cf., de pildă, o anumită idee, un tablou impresionist, o tragedie ş.a.) vizând – în spaţiul referenţial, nonficţional – în exclusivitate subiecţi umani.

Nici verbul din franceză nu prezintă ocurenţe în contexte activ-tranzitive cu experimentatori animaţi nonpersonali, singurele enunţuri consemnate de noi, cu excepţia celor reflexive discutate *supra*, **2.**, fiind cele pasive[28]. De fapt, contextele *referenţiale* în care este ocurent un astfel de experimentator activ (sintactic, un subiect) apar izolat, de regulă în situaţii discursive de acest gen enunţiatorul valorificând unii *modalizatori* meniţi să precizeze statutul

[24] Aspectul menţionat se explică având în vedere faptul că participiul *minunat* nu mai conservă în limba (literară) actuală sensul „foarte mirat, foarte surprins", atestat în etapa mai veche de evoluţie a românei, acesta lexicalizând astăzi accepţia „extraordinar, excepţional, nemaipomenit" (v. DEX).

[25] Verb utilizat exclusiv în tipar tranzitiv, nu şi reflexiv.

[26]Prezenţa unor verbe sinonimice în limitele unui astfel de tipar ar putea constitui un argument în favoarea faptului că *a minuna* include matricial seme specifice, absente în cazul altor lexeme, cvasiechivalente semantic cu acesta. Nu este exclus ca acest statut aparte al vb. *a minuna* (aşa cum acesta este receptat în speţă de vorbitorul actual de română) să aibă legătură cu derivarea sa de la... *minune*, în consecinţă verbul în discuţie lexicalizând un conţinut mai spiritualizat, mai subtil, mai puţin... laic şi, implicit, mai puţin accesibil, comparativ cu lexeme sinonimice precum *a fascina, a încânta* ş.a.

[27] V. şi *supra*, **2.**, observaţiile noastre.

[28]Spre deosebire de rom. *minunat*, fr. *émerveillé* se utilizează şi azi (în registrul literar standard) cu sensul „foarte surprins, încântat, fascinat", aspect ce face posibile contexte de genul celor citate *infra*. Cu accepţia actuală a rom. *minunat*, se utilizează fr. *merveilleux* (cf. rom. *un câine* ***minunat*** ↔ fr. *un chien* ***merveilleux***). V. şi *infra*, sp. *maravillado*.

BDD-V4622 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:49:57 UTC)

mai degrabă *ipotetic* al stării de minunare resimţite de un animal sau altul (cf. *infra*, vb. *sembler* sau locuţ. conj. *comme si*):

«*Ce **chien** semble **émerveillé*** de la venue du Saint-Père[29]» (mashable.france24.com/.../20161006-photobombing-chien-pape-francoi...) ↔ *La venue de Saint-Père semble émerveiller ce **chien***; «Gégé [numele unui câine, n.n.], installé juste derrière eux *est émerveillé* :***le chien*** réagit exactement ***comme s***'il comprenait le film» (www.wubitt.com/blagues_09.php) ↔ *Le film semble émerveiller **le chien*** ş.a.

Enunţurile circumscrise unor contexte *ficţionale* se performează fără valorificarea unor modalizatori ipotetici (cf., de ex., «***Le** petit **chat** était émerveillé* par tout le savoir de son Papounet», mesbelleshistoires.com/chat_alors.html ↔ *Le savoir de Papounet émerveillait **le** petit **chat*** ş.a.).

La fel ca şi în română, în tipar activ apar unele verbe (cvasi)sinonimice (cf., de pildă, «Les conversations sont à peine troublées par les bruits de la cuisine, les jeux et les cris des enfants et les ronronnements du chat, qui *fascinent **le chien***», www.offi.fr › cinémas ş.a.)[30].

Opţiunea în favoarea unui experimentator activ (sintactic, un subiect) explică, cel puţin într-o anumită măsură, şi absenţa tiparului activ-tranzitiv din spaniolă, unde este valorificată, alături de structura reflexivă (în contexte exclusiv ficţionale), şi construcţia corespunzătoare perifrastică (adesea, un tipar perifrastic reflexiv). În această ordine de idei, participiul verbului *maravillar* se asociază (în enunţuri ilustrative îndeosebi pentru spaţiul discursiv *ficţional*) cu verbe / locuţiuni verbale precum *contemplar, darse cuenta, quedarse* ş.a.:

"... ***el perro** contempló **maravillado*** durante horas..." (www.elmundotoday.com › Cultura) ↔ *Algo maravilló el / al perro*; "***El perro*** reconoció enseguida la voz de Pinocho y *se dio cuenta **maravillado***..." (https://books.google.ro/books?isbn=8499891543); "***Un** pequeño **pájaro** se queda **maravillado*** cuando oye silbar a sus compañeros" (www.cines-verdi.com/.../vuelve-cuentos-de-primavera-a-mis-primeros-v...) ↔ *El silbar de sus compañeros deja maravillada / maravilla**un** pequeño **pájaro***; "***La gallina*** está ofuscada, pero luego *se queda **maravillada*** observando la habitación con sus pequeños ojos negros" (www.tierraadentro.cultura.gob.mx/historia-de-gallina/)[31] ş.a.

În contexte activ-tranzitive, nesatisfăcute de vb. *maravillar*, apare în schimb cvasisonimul *fascinar*, care guvernează relativ frecvent obiecte directe marcate [+animat, –personal]:

"La madera, ramas, hojas y frutos del olivo desprenden un algo que *fascina **a los gatos***" (www.gatosencasa.com/2011/06/la-madera-de-olivo-y-los-gatos.html); "Existe una planta que *fascina **a los gatos***" (identidadgeek.com/50-curiosidades-de-los-gatos/2012/01/); "***A** tu **gato** le fascina* mirar por la ventana, pero cuando sacas la correa, huye y se esconde" (www.vetstreet.com › Our Pet Experts › Denise Maher) ş.a.

[29] V., prin comparaţie, *Ce chien **est** émerveillé* de la venue du Saint-Père.
[30] Cf. şi tipare cu participiul adjectival: «*Des chats **fascinés*** par un chanteur de rue en Malaisie» (www.dailymotion.com/.../x48o8g7_des-chats-fascine-s...) → *Un chanteur de rue en Malaisie fascine quelques **chats***.
[31] V. şi *supra*, **2.**, exemple similare (în contexte referenţiale).

BDD-V4622 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:49:57 UTC)

4. Concluzii

Posibilităţile de asociere ale verbelor de mirare considerate cu *subiecte animate nonpersonale* sunt relativ reduse la nivel de discurs referenţial (şi, prin aceasta, sugestive pentru punerea sub semnul întrebării a capacităţii de minunare în lumea animală), uneori optându-se pentru atenuarea conţinutului, prin valorificarea unor modalizatori / marcatori discursivi sau prin selectarea, în actul enunţiativ, a unor tipare „statice", descriptive (v., în acest sens, exemplele consemnate pentru franceză şi spaniolă). De fapt, observaţiile formulate sunt valabile cu referire exclusivă la tiparul reflexiv (şi pasiv / perifrastic reflexiv), niciunul dintre cele trei verbe psihologice necunoscând ocurenţe în tiparul activ-tranzitiv corespunzător (tipar în care sunt valorificate în schimb unele cvasisinonime ale verbelor în discuţie, în speţă rom. *a fascina*, fr. *fasciner* şi sp. *fascinar*). Selectarea unui subiect animat nonpersonal exclusiv în limitele unui tipar reflexiv (sau/şi pasiv) reflectă opţiunea enunţiatorului (actual) pentru experimentatorul activ (sintactic, un subiect), definibil prin opoziţie cu experimentatorul pasiv care, sintactic, reprezintă un complement direct. În acelaşi timp, aspectul menţionat se poate explica având în vedere inclusiv poziţia mai solidă a tiparului reflexiv al verbelor considerate, prin raportare la tiparul activ-tranzitiv corespunzător.

Deşi, aşa cum remarcam, nici exemplele în tipar reflexiv nu sunt prea bine atestate, totuşi, statistic, putem admite superioritatea numerică a contextelor (referenţiale) consemnate pentru franceză, în aceeaşi ordine de idei, spaniola situându-se la antipod, prin verbul *maravillarse*, neatestat de noi în tipar reflexiv decât în contexte ficţionale (în enunţuri referenţiale, verbul în discuţie este ocurent doar în tipar pasiv sau perifrastic reflexiv). De asemenea, şi contextele ficţionale sunt superior atestate în limbile română şi franceză. În schimb, franceza se grupează cu spaniola prin opţiunea, în unele cazuri, în favoarea tiparului perifrastic, la care vorbitorul românei actuale nu (mai) recurge, luând în considerare semantica aparte a participiului *minunat* în limba contemporană.

În conformitate cu rezultatele investigaţiei întreprinse, pornind de la o serie de contexte atestate *online*, putem afirma că asocierea dintre verbele de mirare considerate şi un subiect animat nonpersonal este posibilă graţie unei polisemii aparte a acestor verbe, a căror semantică este definibilă, contextual, drept fundamental (dar nu exclusiv) „afectivă"[32], aceasta prin opoziţie cu semantica prin excelenţă „emoţională"[33] a aceloraşi verbe, decodabilă în alte contexte (în realitate, superior reprezentate) în relaţie nu doar cu starea de minunare... pur şi simplu, ci inclusiv cu o anumită atitudine şi conduită (supervizate moral, estetic, cultural, religios...), dimensiuni specific umane. În precizarea sensului contextual, un rol important revine stimulusului, în această ordine de idei, un enunţ în limitele căruia un verb psihologic (cf. 'a se minuna') se construieşte cu un subiect animat nonpersonal fiind susceptibil de a prezenta *diferite grade de verosimilitate* (inclusiv) în funcţie de *încărcătura semantică a stimulusului* respectiv[34]. În unele situaţii de acest gen, raportarea stării experimentate de o entitate animată nonpersonală la *trăirea umană circumscrisă vârstei copilăriei* poate reprezenta un alt argument în favoarea

[32] A se citi „în relaţie cu *afectele*" (pentru discuţia detaliată, v. Teleoacă 2016: 405–428).
[33] A se citi „în relaţie cu *emoţiile*" (cf. Id., *ibid.*).
[34] Observaţiile formulate vizează în mod fundamental contextele *referenţiale*, în cazul enunţurilor *nonreferenţiale* (*ficţionale*), acceptabilitatea enunţului discutându-se în cu totul alţi termeni, în condiţiile în care nimeni nu va mai pune sub semnul întrebării capacitatea unui animal de a se mira, aşa cum nimeni nu va contesta nici capacitatea de a vorbi, de a plânge, de a citi, de a număra ş.a.m.d.

BDD-V4622 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:49:57 UTC)

validării enunţurilor respective. Alteori, *profunda empatie 'om – animal'* este responsabilă, fie şi parţial, de diminuarea diferenţelor dintre cele două specii şi, implicit, de performarea unor enunţuri în care entităţi animate nonpersonale devin subiecte ale unor verbe psihologice de mirare de genul celui discutat. În acest tip de situaţii discursive, transferul dinspre om spre animal apare ca firesc, enunţiatorul asumându-şi riscul... antropomorfizării, pentru că, de fapt, el nu are sentimentul de a atribui (excesiv) trăsături specific umane unor subiecte nonpersonale, în condiţiile în care acesta intuieşte *afinităţile profunde* dintre cele două specii. Antropomorfizarea (personificarea) se impune în schimb a fi admisă pentru *contextele ficţionale*, în cazul cărora eventualele inadvertenţe / improprietăţi se soluţionează discursiv, ficţionalul având propriile legi ontologice.

BIBLIOGRAPHY

Belletti, Adriana, Luigi Rizzi, 1988, „Psych-Verbs and theta-theory", *Natural Language and Linguistic Theory*, vol. 6, nr.3, p. 291–352.
Budiansky, Steven, 1999, *The Truth About Dogs*, The New York Times Book Review.
Diccionario de la Real Academia Española (la 22.ª edición), Madrid, Espasa Calpe, 2001 [edición electrónica] (DRAE).
Dicţionarul explicativ al limbii romane (ediţia a III-a, revăzută şi adăugită), Bucureşti, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009 (DEX).
Grimshaw, Jane, 1990, *Argument Structure*, Cambridge (Mass.), The MITPress.
Pustejovsky, James, 1991, „The Generative Lexicon", *Computational Linguistics*, vol. 17, nr. 4, MIT Press Cambridge, MA, USA, p. 409–441.
Ruwet, Nicolas, 1972, „À propos d'une classe de verbes psychologiques", în Nicolas Ruwet, *Théorie syntaxique et syntaxe du français*, Paris, Éditions du Seuil, p. 181–251.
Teleoacă, Dana-Luminiţa, 2016, „Les verbes psychologiques en roumain : quelques repères théoriques pour une description sémantique dans la perspective de la grammaire cognitive", *Revue roumaine de linguistique*, LXI, 4, p. 405–428.
Teleoacă, Dana-Luminiţa, *Verbele psihologice de mirare. O abordare sintactico-semantico-pragmatică din perspectiva gramaticii cognitive în context romanic* (*română, franceză şi spaniolă*) (*Verbele de mirare*) [lucrare în curs de elaborare].
Tenny, Carol, 1994, *Aspectual Roles and the Syntax-Semantics Interface*, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.
Trésor de la langue française informatisé, Analyse et traitement informatique de la langue française – Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales [CNRTL] – Université Nancy, CNRS Éditions [*online*: atilf.atilf.fr/tlf.htm] (TLFi).
Van Valin, Robert D., Randy J.La Polla, 1997, *Syntax: Structure, Meaning, and Function*, Cambridge, Cambridge University Press.

BDD-V4622 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:49:57 UTC)